

Addy van Overbeeke

Over een wapen, monniken en dammen.

Het is altijd leuk als iemand probeert een nieuw licht te werpen op de periode van het ontstaan van Monnickendam. Die oudste geschiedenis is immers nog altijd met veel onzekerheid omgeven. Dat komt omdat er niet zo veel betrouwbare bronnen zijn en ook omdat er nog maar weinig archeologisch onderzoek is gedaan. Historici komen zo vaak niet verder dan hypothesen. In mijn boekje 'Monnickendam in Waterland' (Matrijs, 1988) heb ik zoveel mogelijk van die veronderstellingen op hun waarschijnlijkheid bekeken. Ik vind het daarom de moeite waard om in te gaan op een paar punten uit het artikel van Jan Nierop uit het Jaarboek 2000 'Een andere kijk op de geschiedenis van Monnickendam'. Ik doe het vanuit mijn achtergrond als historisch-geograaf en zal, om het kort te houden, af en toe verwijzen naar het boekje ('M.i.W').

Het wapen uit 1361.

Waarom zit, bijna honderd jaar na de vernietiging van de Swaensborch, nog steeds het wapen van de Persijnen in het stadswapen? De schrijver denkt aan een soort eerbetoon als mogelijke stichters. Ik denk eerder dat de verklaring gezocht moet worden in het feit dat na de opstand Nicolaas Persijn de helft van de heerlijkheid in leen heeft behouden. De andere helft verkocht zijn vader Jan aan Graaf Floris V. (M.i.W. p.34). Wat later, in 1316, heeft de grafelijkheid nog steeds die helft in haar bezit. Er zijn dan inkomsten uit de 'halve sluze' te Monekiindamme (M.i.W. p.39). De vermelding van de nederzittingsnaam in die rekeningen van de grafelijkheid is overigens de oudst bekende. Het zegel met Monic uit 1361 is dat niet.

Het woord monnik in de naam.

In mijn boek ga ik op dit punt uitgebreid in (M.i.W. p.29 e.v.). De waterbouwkundige betekenis van het woord monnik, mij wel bekend, heb ik daar niet aan toegevoegd. Die moet namelijk mijns inziens van een veel latere datum zijn. Dat om een aantal redenen. Zo komt de betekenis niet voor in het 'Middelnederlandsch Woordenboek' van Verwijs en Verdam. In het 'Woordenboek der Nederlandsche Taal' wel en dat in samenhang met het waterbouwkundige begrip beer, een waterkerende verbindingsmuur dwars in een gracht. Bronnen zijn hier echter twee latere boeken, een 17^e eeuw en een 18^e eeuw. Vroegere vermeldingen zijn nergens gedocumenteerd.

Dan is er nog zoiets als de psychologie van de plaatsnaamgeving. Het is niet waarschijnlijk dat een nederzetting genoemd wordt naar iets dat van het totale uiterlijke aanzien van die nederzetting maar een heel klein onderdeel vormt.

Tenslotte iets over dat aanzien. We moeten zo'n 'beer', de stenen waterkering dwars in een gracht waarop 'monniken' geplaatst konden worden, niet verwarren met een dam in de betekenis van terpachtige dijk, zoals die bijvoorbeeld in de ondergrond van de Kerkstraat is teruggevonden (M.i.W. p. 36 e.v.) en ook onder het Noord- en Zuideinde vermoed kan worden. De Middendam heet dan ook hoogstwaarschijnlijk alleen maar zo vanwege zijn ligging tussen Noord- en Zuideinde.

Stadsrechten.

Die dateren niet uit 1355 maar uit 1356. (Zie M.i.W. p.39 en 115).

Oproep.

Bij de enthousiaste oproep tot onderzoek wil ik me graag aansluiten. Er valt zelfs te denken aan onderzoek dat in het verlengde ligt van alles wat in dit kader besproken is. Misschien zou iemand zich eens kunnen verdiepen in de achtergronden van de waterpoort in Amersfoort. Deze heet namelijk Monnikendam. Waterpoorten zijn er in Monnickendam ten tijde van de omwalling zeker geweest en ook daarvoor zijn ze heel goed voorstelbaar. De vraag die in dit geval eerst moet worden opgelost is: waarom heette de waterpoort in Amersfoort Monnikendam en zijn er andere waterpoorten bekend met een soortgelijke naam? Als daarvoor een verklaring gevonden kan worden, zijn we misschien ook wat dichterbij de naamsverklaring van Monnickendam. Een mooie, van een grote afstand zichtbare poort zou namelijk, denk ik, een nederzetting wél haar naam kunnen geven, zeker als het passeren ervan de dagelijkse gang van zaken bij het vrachtverkeer beïnvloedde, bijvoorbeeld doordat er tol betaald moest worden. Zo gereedeneerd komt dan de plek bij de Grafelijkheidssluis/Purmer Ee weer in beeld. En daar zouden in de 17e eeuw resten van een groot gebouw gevonden zijn ...

Tot slot.

Wat leuk dat we nu een foto hebben van het zegel uit 1361! Bij de tekening van De Goede gaat het immers om een interpretatie. Wie weet kan de redactie de foto nog eens groot in het Jaarboek afdrucken?